

A negación do arquetipo

(A escrita: función social e agonía)

XOSÉ CARLOS CANEIRO

Escritor e articulista na prensa diaria

Minhas donas e meus señores:

Permítanme explicar en primeiro lugar o frontispicio desta conferencia que, por herético, talvez non sexa intelixible: A negación do arquetipo (escritura: función social e agonía). Tres sintagmas resultan enigmáticos. En primeiro lugar; arquetipo; en último, agonía; e, anteriormente, escritura. Tres palabras que non poderei explicar con máis tino que aquel que empregaban algúns personaxes escasamente expresivos de William Faulkner, é dicir, só poderei facelos semanticamente aptos dende a imaxe e non dende a concreción. Foi Faulkner, aínda que non veña ao caso, un mestre do inexpresable, que por non expresar foi incluso capaz de facer da «non expresión» un acto artístico. O silencio participa da estética. Beethoven e Mozart defenderon tal postura e o mestre Antonio Gamoneda, en privada conversación, confesoume que deixou de escribir durante dez anos porque descubriu que o silencio tamén podía resultar revelador. O silencio non é habitual no noso país, senón o ruído da inxuria e da calumnias. Claro que vostedes saben coma min que os escritores, no decurso da historia, estamos definidos e defendidos pola nosa obra e non por outros rúidos mediáticos, hábiles para o presente pero inútiles para o tempo e a memoria. Decía, antes da digresión, que Faulkner converteu o silencio en acto artístico. Pero de «actos artísticos» quero imaxinar que falarei máis adiante. Agora quedo co título da conferencia e con este «trílogo», desculpen o exceso, que planea no meu pensamento: arquetipo, agonía e escritura.

Arquetipo, como saben vostedes, vén a ser o prototipo ideal das persoas ou das cousas. Platón contounos moitas argucias (porque todo Platón é unha argucia) en torno ao

arquetipo. Pero a Platón apenas o len no actual sistema educativo que tende a minimizar o pensar, a sublimalo, para erguer o pendón da información e do banal coñecemento. O pensamento, hoxe, importa menos que a información. Así nos encontramos unha sociedade moi informada que reflexiona con mesquindade. Unha sociedade irreflexiva que, por irreflexiva, deixou de valorar todo acto artístico que vaia máis alá do evidente. A educación preocupárame tanto e descreo tanto do actual sistema educativo que o escepticismo, ao meu pesar, vén revelándose no meu adentro como unha doenza crónica. As humanidades perderon lugar e o hipertexto da internet conquistou os homes e mulleres do planeta global. A internet, cos seus sucesivos enlaces e «links» (palabra horrenda), obríganos á irreflexión. É unha opinión persoal, certamente, que calquera de vostedes pode rebater. Pero por persoal, e rebatible, quero expoñela no preámbulo desta serie de subxectividadeas que se enredan en torno ao «trílogo» de que anteriormente falaba. O arquetipo, dicía. E dicía de Platón. El aplicou tal nomenclátor ás Ideas, é dicir, aos modelos perdurables das cousas. Era, o arquetipo, o espello das ideas sempre inmutables e perfectas. Eu pretendo negar o arquetipo, o modelo pensado, o prototipo ou tipo supremo. Non creo que sexa unha tarefa fácil e, fundamentalmente, sei que non é un acto politicamente correcto. Non me importa. Dende hai anos tendo a facer do librepensamento un modo de ser e estar. Non estou ao servizo de ningún público nin de ningún goberno. Estou, simplemente, ao servizo da miña arte. Porque os escritores somos artistas. Artistas agónicos, no sentido unamuniano do termo, que pelexamos constantemente en contra das circunstancias. Agonía, xunto con arquetipo, era unha das tres palabras que me preocupaban no inicio. Non preciso aclarar máis o seu significado. A literatura resulta agónica porque é unha loita constante, corpo a corpo e alma por alma, coa actualidade que marca modas e ritmos creativos. As modas e as múltiples imposicións do sistema mediático tenden a converternos en instrumentos ao mester do establecido e non, como debe ser, en reactivos contra a estulticia que impera na nosa existencia. A literatura debe ser insurxente e rebelde, sempre. De non ser así convértese en panfleto ao albur dos tempos e as súas actualidades. Insurxente e rebelde quere ser, tamén, esta conferencia. Agardo que a súa tolerancia sexa o antídoto, talvez, contra a miña impertinencia.

A última palabra, escritura, explicitouna mellor que ninguén o imprescindíble Jorge Luis Borges, ao que tampouco len os nosos discentes. O mestre arxentino dixo: a literatura é un acto de fe. Literatura ou escritura, permítanme que as utilice como termos homólogos. Escribir é pensar que a literatura pode cambiar o ser humano, o existir do ser humano. Non falo de colectividadeas, senón de individuos. A gran literatura cámbianos. A literatura nimia serve unicamente para perder o noso tempo co afán banal do ocio. A sociedade do ocio. É a nosa. Ocio para sobrevivir. Ocio para despensar, descreer, desexistir. O ocio é o grande inimigo da escritura de que falo e de que quero

falar. Ela, e non outra causa, é o móbil que repousa detrás de todas as intencións do artista auténtico. A literatura vai máis alá do divertimento aínda que unha das condicións sempre necesarias para facer literatura, ou para facer novelas, sexa divertir. O gran Henry James apostaba por textos que relatasen, e a expresión é literal, «historias interesantes». As historias interesantes non exclúen o coñecemento do mundo e do ser humano, a linguaxe non-coloquial, a disposición orixinal dos argumentos, a prospección metafórica... e tantas outras realidades que dende a miña condición de escritor inadaptado defendo como consustanciais á literatura. Ela, dixen arriba, é o móbil que repousa detrás de todas as intencións do artista auténtico.

Terrible imposición: artista auténtico. Quen é artista? Como ser artista? Que universidade ou academia nos aprende a materia humoral da arte? Consagrarse á arte é coñecer que a procura da beleza, da voz propia e emotiva, é o único fin que perseguimos os que dedicamos a nosa vida á confección de literatura. O demais resulta anecdótico. Podemos cambiar o individuo, pero non podemos cambiar a sociedade. Non vou recorrer aos tópicos para fundamentar o meu discurso. Non vou dicir o que tantos dixeron: a imposición ideolóxica merma o poder revelador da arte auténtica. Non vou significar que o dogma é contrario á liberdade e que, polo tanto, todo o dogmático resulta aniquilador. Só quero nesta reflexión afirmar o que dende os meus inicios como escritor proclamo: o artista, como tal, débese á súa arte... nada máis. Sei que pode parecer confuso e escasamente comprometido tal ditame, pero tamén sei que só dende a arte o escritor pode **ser en esencia**, ou sexa, existir. E como o que nos reúne neste foro é o idioma, o seu uso e desuso, a súa función nos medios de comunicación, permítanme aclarar que os escritores son simplemente un dos múltiples factores, talvez o menor, que pode influír no seu prestixio e relevancia. Resulta lóxico: se o escritor non ten prestixio, a lingua en que escribe tampouco pode telo. É unha proposición simple e, como a maioría das proposicións que pronuncie nesta sesión, discutible en superficie e profundidade. Nos últimos anos vivimos con estupor a dilapidación de fondos públicos en mausoleos, esa é a exacta palabra, que non van rendibilizar en absoluto o noso valor cultural. Megalomanías pensadas por un presidente democrático que fixo da democracia un feudo; megalomanías continuadas, por ignorados motivos, por aquelas e aqueles en que algúns depositamos a nosa esperanza. Falo da Cidade da Cultura, efectivamente. Dende unha posición intelectual non se pode defender tal desatino. Calar fronte a unha afronta de tal magnitude é tamén un delito. Vou recordar o vello Bertolt Brecht cunha cita tópica pero, a pesar de todo, pertinente: «O que non se decata é un necio. O que se decata, e non actúa, é un criminal». A Cidade da Cultura é unha das maiores estafas que ten sufrido, curiosamente, a cultura do país. Unha afronta, enorme. A Cidade da Cultura nada ten que ver coa cultura propia. Iniciouse á marxe dela e á marxe dela continúa. A cultura é outra cousa. Está nas rúas e

nos centros de ensino, onde cada vez resulta máis difícil establecer unha relación afectiva e efectiva dos mozos coa nosa lingua. Está, a cultura, nos centos e centos de bibliotecas que apenas contan con usuarios e que, non obstante, seguen a ser o xermolo onde agromará a excelencia do futuro. Manter un desastre desta magnitude semella un ataque directo, voluntario ou involuntario, contra todo o que se leva sementando dende o inicio da época aperturista e democrática do recente século. Unha democracia pola que berraron os devanceiros. Unha democracia desnaturalizada e desvirtuada na que o pobo, como un personaxe de Orwell, segue a ser dirixido e estacionado na estación de ningunha parte polos estraños seres que nos administran e condicionan (o poder real segue a ser o poder económico). E digo «estraños seres», descúlpenme o exabrupto, porque teño a sensación de que o poder vai por un lado e o pobo vai por outro. A sensación de que os que mandan, elas e eles, mandan en función duns intereses ocultos que eu non quero supoñer nin supoño. E cito de novo o dramaturgo e poeta alemán: «Sobre todo examinen o habitual. Non acepten sen discusión os costumes herdados. Fronte aos feitos cotiáns, por favor, non digan ‘É natural’. Nunha época de confusión organizada, de desorde decretada, de arbitrariedade planificada e de humanidade deshumanizada... Nunca digan ‘É natural’, para que todo poida ser cambiado.» Un esperaba, na súa inocencia, que a orde natural das cousas anunciada e executada polo goberno conservador da anterior Galicia, mudase. Non foi así. Seguimos pelexando contra nós mesmos. Con acritude, con sectarismos, con demagogia barata, con adoutramento catecúmeno, con dogmatismo... con camiños que non conducen a ningunha parte e que parecen propios de tempos pasados, tristísimos, e non deste presente que todos desexamos de progreso e tolerancia e liberdade.

Creo que no noso actual sistema sociocultural, ou sociolingüístico –para ser máis preciso– hai moitas cousas que deben ser cambiadas. A promoción do idioma non consiste unicamente en campañas de márketing que empuxen os galegos a falaren e escribiren na lingua de seu. A promoción do idioma debe comezar polo respecto exhaustivo á Lei de Normalización Lingüística en todos os eidos, e no ensino principalmente. Non podemos consentir que todo o que gañamos con leis que defenden o galego –tantas– sexa obviado, por desidia, con inintelixible permisividade. As leis debemos respectalas, sen dúbida, pero debemos fundamentalmente cumprilas. Porque resulta que observamos que as administracións respectan o idioma e, non obstante, as administracións consenten a transgresión dunha lei fundamental para desenvolvernos como pobo. A promoción do idioma noso debe iniciarse no prestixio dos activos culturais que ten o país, especialmente os escritores, escasamente valorados e utilizados polas institucións para conseguiren os seus fins. Quero dicir e digo, ben alto, que confío na Lei do libro. Pero esa confianza vén determinada pola necesidade. O pro-

blema do noso país non é a lexislación, a estas alturas moi consolidada e homóloga das leis máis vangardistas de Europa, o problema do país está na execución lexislativa. Levar a efecto as propostas lexislativas. O Consello Asesor do Libro non só debe asesorar, senón implicarse na práctica. Quero dicir que os especialistas, escollidos pola Administración, teñen o deber de vixilaren a posta en práctica das leis. E se esas leis non son cumpridas deben dimitir. Abenzoado verbo: dimitir. A dimisión segue a ser o asunto pendente dos altos mandatarios que nos administran. Conxugar tal verbo con rigor e sen vaidade é a tarefa que nos resta.

A promoción do idioma está no feito do valor do idioma, non na súa exclusividade. Pensar que a estas alturas do partido o único idioma que se fale en Galicia sexa o galego é, créanme, unha inxenuidade. Pero o galego non ten por que desaparecer, nin infravalorarse. Para que o galego posúa a altura que todos desexamos é necesario, e perentorio, que se prestixie como lingua de uso común e tamén de uso culto. En galego hai que escribir textos que se traduzan, que rentúen socioloxicamente (permítanme a expresión) para un idioma que cada vez está máis protexido pero que, curiosamente, progresivamente é menos utilizado. En que fallamos? Non creo que falle o presente, senón a historia. Rebelarse contra ela na actualidade resulta anacrónico. A historia dita o seu devir e nós, por dignidade, debemos preservar a nosa outra historia. A que non queremos perder: a historia do corazón.

Teño escoitado moitas definicións do idioma, dende os que o cualifican como símbolo esencial, como representación, ata aquelas e aqueles que pretenden condicionalo como único risco identitario. Eu creo que o idioma é un sentimento, non coñezo unha aproximación máis concisa. Polo tanto vai máis alá do símbolo e da identidade. Pero o idioma non pode ser un cárcere, ergástula de que non poidamos nin queiramos saír. Hoxe resultaría fatuo, reitero, pensar que o galego pode ser o idioma único que se fale no país. A sociedade desenvólvese nos dous idiomas cooficiais e os individuos, que son os que conforman a sociedade, fan o mesmo. O que estou a declarar sei que non resultará do agrado de todos os presentes e sei, tamén, que resultaría máis correcto certificar neste foro unha ansia polo monopolio do galego. Non o vou facer porque a inocencia (etimoloxicamente o «non coñecer») resulta tamén lesiva para os intereses dos individuos e do seu futuro. Preservar o galego é unha obriga. Preservar a liberdade, tamén. Sabemos que os inimigos do galego utilizan con frecuencia a voz «liberdade», con tanta frecuencia que en moitas ocasións resulta ridícula nos seus labios. Pero os que non somos inimigos do idioma tamén debemos utilizar tal sintagma: liberdade. Os inimigos do galego protestan polos decretos que defenden o idioma e, no entanto, nunca protestaron pola implantación de terceiros idiomas (o que tampouco sería xusto). Non protestaron cando a nosa lingua sufriu persecución, e agravios. Nin protestan

cando a liberdade dos que queren un ensino en galego para os seus fillos se ve conculcada.

Outra das escusas que esgrimen a miúdo os inimigos do idioma é a súa normativización: os enfrontamentos entre lusistas e ortodoxos, entre reintegracionistas e integrados. Permítanme declarar, con vehemencia e certa soberbia, que non coñezo un argumento máis falaz. As normativas fixan regulamentacións, normas. As normas non fan idioma e as normas non marcan uso. Sempre encontrarán vostedes, mesturadas, estas dúas palabras á hora de combater o galego: a liberdade e a norma. Prégolles que non se fíen daqueles que reiteradamente as utilizan. Hai unha terceira palabra referencial: Constitución. A Constitución, imaxino que a de 1978, é unha das primeiras lanzas que se recolle para escarnecer o contrincante na disputa idiomática. Acódese á Constitución con violencia, incluso. Non se fai referencia a ela cando outras das súas proclamas son transgredidas. Permítanme poñer algúns exemplos que estarán agora no calestre de todos: a igualdade entre homes e mulleres, *verbigratia*. Ou o dereito ao traballo, sen que se invoque á Constitución cando o INEM proclama os índices de paro. Ou o dereito á vivenda, que vai moito máis alá das medidas subvencionadoras que o goberno de Madrid, cunha política errada, leva a cabo nestes días. A Constitución debería servir tamén para garantir a pervivencia dos idiomas minorizados, e non minoritarios, como o galego. E merece ser invocada tamén en tales circunstancias. Polo demais convén declarar que as normas xurídicas que gobernan o uso das linguas foron refrendadas no período democrático. A Lei de normalización lingüística e o recente Decreto polo que se regula o uso e promoción do galego no sistema educativo deben cumprirse, simplemente. Cumprirse, reitero. A Lei e o Decreto son o verdadeiro espello democrático da cuestión lingüística na sociedade, pois foron sancionados polos máximos órganos de representación da cidadanía: o Parlamento e o Goberno saído das urnas. O demais é o antidemocrático ou anticonstitucional e, xa que logo, censor e intolerante.

Non obstante, reitero, non vou facer deste argumento o fio da miña conferencia. Só quero falar dende o punto de vista dun escritor, que é o único que son. Non son, polo tanto, nin moralista nin paladín das moitas éticas que conviven neste bosque de faunos. Aos escritores defínenos a nosa obra, non a nosa postura moral. Son escritor, reitero, e a miña obra literaria está exclusivamente redactada no idioma de Nós. Non creo que por este feito a miña obra literaria sexa máis moral que a doutros galegos que escolleron outra opción idiomática para a súa expresión artística. O idioma non fai nin mellores nin peores os textos. Igual que o pensamento correcto ou incorrecto do autor non debe recalar en valor engadido, ou subtraído, ao valor literario. Nós non somos garantes da pervivencia do idioma, como durante tantos anos quixeron significarnos, somos simplemente escritores que escribimos en lingua galega. Nego,

pois, o arquetipo: o modelo que nos considera fundamentos do uso e valor do idioma. A nosa función é outra. Moito menos revolucionaria. A función real do escritor é darlle cabida á arte neste mundo banal, vulgar, e mediocrizado. Creo que ao longo dos anos nos escritores galegos, é dicir, os escritores que escriben en galego, caeu maior responsabilidade que esa que en rigor lles corresponde: a causalidade artística. Tanto peso acabou por afogar algúns autores, e autoras, en discursos ideolóxicos fatuos e certamente lesivos para a propia arte. O grave problema das literaturas ideoloxizadas é que en múltiples ocasións desvíanse, ou son desviadas, da realidade (e a pesar de que queren facer da realidade social, ou política, o seu centro motriz). Explícome. As ideoloxías desvirtúan a función artística que, per se, nutre a súa condición nos territorios ficcionais e non nos espazos obxectivos. A Álvaro Cunqueiro non lle interesaba ideoloxizar a Selva de Esmelle, senón facela fermosa con instrumentos fónicos e semánticos, as palabras. A Blanco-Amor, na súa ideoloxizada *Xente ao lonxe*, non lle pesou máis o argumento político que o argumento artístico. E a grandeza de Ferrín, que é o noso autor historicamente máis ideoloxizado, non se oculta polas súas metáforas independentistas. Non obstante, e isto é o que máis me perturba ultimamente, as ideoloxías tomaron ao asalto a novelística máis recente con argumentos guerracivilesco deplorables. Declárome canso da guerra civil e os seus repetidos esquemas maniqueos. O atroz maniqueísmo que unha vez tras outra algún dos nosos máis reputados autores, ignoro o motivo, itera e reproduce. Serei cauto e non citarei algunha desas novelas, pero imaxino que a intelixencia dos presentes permite enxergar as miñas inclusións e exclusións. A literatura, nin a galega nin outra, non está feita para o adoutramento nin para o dogmatismo. O dogma, teño sinalado en múltiples ocasións, resulta contrario ao librepensamento ou á liberdade de conciencia do ser humano. O dogma minoriza, vulnera e degrada a extrema condición de insurxencia en que debe moverse a creación artística. Reitero, a literatura que este autor propón é insurxente. Ou resistente. Debe resistir fronte ás proclamas da comodidade e debe vivir, e sobrevivir, cunha semántica distinta á semántica do coloquial. Os significados literarios non son os significados da realidade, senón do que habita a outra parte da realidade, o seu envés. Este é o motivo polo que teño declarado en múltiples ocasións o meu desprezo da linguaxe denotativa e informativa, tan modélica e habitual na narrativa contemporánea. Será, na miña opinión, a linguaxe connotativa e metafórica a que deba regresar ao actual discurso literario para devolverlle vigor e presenza na historia da literatura.

Non quero centrar as miñas reflexións espirais na ideoloxía, nin nas súas presións, pois dende hai anos sosteño que o exceso ideolóxico lastra o presente e futuro das nosas letras, o seu peso específico. Quero regresar ao fundamento da miña conferencia: a negación do arquetipo; ou sexa, a necesaria consideración do escritor como

creador á marxe dos didactismos e as didácticas. Nos últimos anos semellan camiñar parellos dous conceptos non necesariamente tautolóxicos. A magnanimidade e a galeguidade. Escribir en galego converte en seres excepcionais os que practican tal hábito e, na súa contra, significa como malévolos os escritores galegos que escriben en castelán. Incluso máis, rara vez se utilizan as mesmas varas de medir. E iso é o que fundamentalmente me encrespa, encoleriza. A literatura galega, se quere ser grande, debe estar escrita con ambición de grandeza. Non con ambición de correccionismo político. Débese, polo tanto, aos principios que xeran e producen o canon literario e non a criterios acordados coas modas. A última moda na nosa literatura é o guerracivilismo, dixeran. Destestable na miña opinión, debo reiteralo, polo simplismo maniqueísta que traza as súas diéxeses e fíos argumentais. O silencio da crítica especializada, a universitaria, con respecto a estes modismos nefastos prodúceme pavor. O aplauso reiterado dalgúns conspicuos próceres do sistema, asómbreme (quero dicir que me aprofunda na escuridade: as sombras de que tanto faláron os mestres Fole e Dieste). Sinalo habitualmente que o tempo ha de poñer cada obra no lugar que xustamente lle corresponde. Ao tempo encomendo estas palabras contracorrente. Esta oposición frontal a que o sistema literario galego, carente de públicos amplos, sexa condicionado por referentes afectivos. É dicir, que sexa a proximidade emocional do autor a que condicione a opinión dos que deben vulgá-la obra. Isto ten sucedido de modo común na diacronía de todas as literaturas. Na nosa, pola carencia de públicos amplos (reitero) esta predisposición afectiva ten consagrado as medianías de modo fraudulento. Dixeran e digo, como o admirado Francisco de Quevedo: «No he de callar por más que con el dedo,/ ya tocando la boca o ya la frente,/ silencio avises o amenazas miedo...»

Outro dos defectos que teño sinalado, en contra do sistema literario galego, fai referencia á inflación de literatura infantoxuvenil que padecemos. Algúns autores chegaron á seguinte conclusión: se o que máis se le é literatura xuvenil, fagamos literatura xuvenil. Literatura da inmadurez. Literatura inmadura (desculpen a hipérbole... pero permítanme, por favor, a discrepancia). Incluso máis, aquí ten maior prestixio social o que escribe historietas de adolescentes que aquel ou aquela que pasa anos, e máis anos, edificando textos que poidan ter cabida na magna historia da literatura. Falo da literatura sen adxectivos, ou sexa, a grande literatura. Sei que non é correcto o que digo, pero conviría repensar o papel da literatura infantoxuvenil nas nosas Letras. E digo por que. Porque se durante tantos anos de lecturas oficiais e obrigadas non conseguimos levantar o idioma, senón ao revés (porque esa é a realidade estatística), teremos que concluír que os beneficios non son tantos como lle supoñemos a este tipo de literatura. A que maior prestixio social outorga, reitero. A que leva os autores aos centros de ensino. A que visibiliza. A literatura que existe, pois.

Esta é outra das razóns, por non dicir a fundamental, que me preocupa nesta exposición: a función social da escritura. Gustaríame trasladar o discurso ao noso ámbito, o galego, por posuír condicionantes e características que o particularizan. En primeiro lugar convén aclarar que nós sufrimos unha historia distinta á doutras literaturas. Ese período que vimos denominando «séculos escuros» alongouse en demasía no noso territorio. Marcounos, significounos no silencio e rompeu a brillantez dunha literatura que non tiña parangón na Europa protorrenacentista. Posteriormente sufrimos unha declinación económica/social que non sufriron as culturas catalá e española por exemplo. E carecemos, por riba, dunha burguesía que alimentase o vigor dos signos identitarios. A literatura estivo ao servizo do idioma, e non ao revés. Esa é a maior eiva que observo cando quero enxergar o pasado de Nós, da nosa literatura. Ela, como actividade artística, debe estar próxima a outros obxectivos. O labor do escritor non é estar ao servizo da lingua, nin da nación. O labor principal do escritor, na miña sempre discutible opinión, é estar ao servizo da excelsitude e perdurabilidade da arte.

Velaquí o epítome de toda a miña obra: escribo con intención pura e exclusivamente artística. Consagrarme á arte é o modo máis honesto que coñezo para servir o meu país. Claro que a estas alturas do partido xa me sobran as servidumes. Acostumo observalas decotío no labor de moitos dos meus colegas, entregados ao postulantismo político, á defensa das siglas e non á defensa da individualidade. A literatura é un labor profundamente individual, e desculpen que a miña opinión contradiga o marxismo histórico e as doutrinas sociais que deixou en herdanza. Cando a arte intenta tornarse colectiva perde o seu único punto de referencia: a liberdade. Arte en liberdade, creación en liberdade, escritores en liberdade. Parece unha palabra gastada. De tan usados, determinados conceptos perderon valor diferenciador. Desafortunadamente. As diferenzas de criterio e as diferenzas de facto son necesarias para a supervivencia dunha cultura minorizada (e non minoritaria, apunto de novo) como a galega. Polo tanto sexan benvidas as diversas opcións artísticas persoais e, tamén, a diversidade asociativa. Atrás quedaron, imaxino, as vellas propostas da «fronte cultural» única. O verbo empregado, créanme, é absolutamente intencionado: imaxino. Non sexa que algún preboste da nosa cultura intente reaccionar, ou sexa, volverse reaccionario, e primar a unicidade e homologación en contra da diversidade e heterodoxia. O pensamento único é a peor serpe á que se enfronta o escritor. O pensamento único é unha derivación do pensamento débil que ten popularizado a industria editorial de modo alarmante. Ambos confluírían no que eu quero chamar **pensamento previo**, é dicir, o que resulta latente antes da destrución do pensamento como tal e, polo tanto, do individuo como centro e motor da historia. Unha situación similar estámola a vivir estes días en torno á educación e ao sistema educativo. A nova Lei de Educación pon en valor os valores, permítanme a redundancia. Pero os valores perderon vigor na

sociedade actual. Incluso diría máis, estamos a cuestionar seriamente a pervivencia do sistema educativo tal e como o coñecemos ata agora. A escola corre risco de desaparición, e falo da escola no sentido lato e amplo da palabra. A escola, o instituto, a universidade... deben cambiar para sobreviviren a estes malos tempos que vivimos. En Estados Unidos xa experimentan con alumnos que non acoden ao seu centro educativo de referencia. Para aprehender contidos neste mundo globalizado abonda cun óptimo programa informático e unha estratexia eficaz. O titor, antano referente socrático, pode pasar a ser un ente cibernético perfecto. Deshumanizado, pero perfecto. Esa perfección de que tanto nos falaron Orwell, Huxley, Bradbury ou Philip K. Dick con aquela frouxa novela titulada *Soñan os androides con ovellas eléctricas?* que, a pesar da súa escasa estatura, deu lugar a unha das películas máis reveladoras, por metafórica, da contemporaneidade, *Blade Runner*: Película distópica, se me permiten o termo. Foi John Stuart Mill quen nos falou na fin do século dezanove de tal concepto. Distopía en contradición coa utopía que estudara Tomás Moro. Distopía para significar tamén esta actualidade que banaliza o sistema educativo, o impulso esencial da arte, o valor –reitero– dos valores. Négame a que a miña, a nosa, sexa a sociedade contraria da sociedade ideal. A distopía fronte á utopía. Négame a crer que a excelencia e a sabedoría e o humanismo –que nunca poderá ser substituído por un ente cibernético– non teñan presenza e vixencia na Galicia contemporánea e futura.

Non hai nada máis necesario para Galicia que a heterodoxia. Aos escritores non nos quedou máis remedio que opoñernos á política opresora da anterior Administración e debemos ser cautos, porque esa é a nosa función, á hora de repartir aplausos á Administración actual. Os intelectuais non estamos para a dádiva nin para o encomio constante, aínda que a prensa de Madrid que edita en Galicia, cos seus columnistas, tome empeño no contrario. O intelectual débese á reflexión crítica e, a ser posible, lúcida e novidosa. Nada máis lonxe do que está a suceder actualmente no noso país. De modo recorrente observamos que a aquiescencia e a servidume é o motivo constante da nosa intelectualidade: outrora crítica e agora submisa e sometida. Non acerto a comprender os motivos de tal cambio. Se me permiten o personalismo direilles que eu intento estar onde sempre estiven: habitando a rebeldía, a disidencia... e a resistencia, tamén. Velaquí o papel que debe xogar o escritor actual. Velaquí a negación do arquetipo que veño anunciando dende que comecei esta reflexión urxente. O arquetipo é unha etiqueta. E as etiquetas son os obxectos máis sinistros que eu coñezo, e vou dar fe do mesmo, en primeira persoa e con vehemencia.

Estou etiquetado como soberbio, petulante, pretensioso, vaidoso e moitos máis adxectivos que non anoto. Algúns deles promocionados por algúns colegas de baixo rango (moral e estilístico) que, faltos de talento, se dedicaron nos últimos anos a

faceren do insulto contra a miña persoa un modo de vida. Dende hai anos pido que se me xulgue unicamente pola miña obra literaria pero os necios e estóolidos, na súa necidade e estolidez, seguen a considerarme por unha imaxe predeterminada que eu nunca quixen determinar. Non me importan os agravios que teño recibido, ningún deles. Incluso máis, creo que é un honra ser mal considerado nestes tempos en que as maiorías, todas elas, teñen tan boa consideración de si mesmas. Esta traxedia iniciouse hai xa sete anos, cando «sufrín» a desfortuna de ganar dous premios o mesmo día. Dende aquela tiven que soportar todo tipo de agravios, vía internet ou vía crítica sebosa e repugnante. Nunca se argumentou aquela guerra que se emprendeu contra min e que, vou confesalo neste foro, case consegue eliminarme. Por fortuna non foi así. E, como ven, sigo tan iconoclasta e soberbio, petulante, pretencioso e vaidoso como sempre. Sigo coas miñas etiquetas colgadas da lapela, para que me distingan aqueles que a falta de obra consistente e vigorosa gastan o seu tempo deostando, aldraxando e ignominando os outros. Teño por honra pasar por «un ser de desconfianza» do nacionalismo, onde militei con carné nos anos difíciles, por escribir algunha columna en castelán ou por criticar algúns modos de facer política. «Un ser de desconfianza» para o socialismo, por non aliñarme coa cohorte de intelectuais orgánicos e a súa prensa oficial. E adversario declarado do conservadorismo, por razóns obvias e que dende hai anos, con nome e apelidos, veño patentizando en *La Voz de Galicia* (diario en que teño o privilexio e a honra de escribir e que fai do seu título, *La Voz de Galicia*, o seu constante principio existencial). Non me quere ninguén, imaxino que vostedes tampouco. Pero presumo de escribir libremente o que creo que debo escribir. Eu non escribo para que me amen (xa saben, son un ser incorrecto). Non escribo para que me amen... como afirman a maioría dos meus colegas. Eu escribo porque amo a literatura. Escribo sen estar atado a outra sigla que non sexa a miña liberdade de conciencia. Loitando, contra o tempo e contra as modas, para que a miña literatura poida desafiar o tempo e as modas. Esta e non outra creo que é a función social da escritura que eu quixen significar nesta serie de pensamentos, en fío, ou en río. Desculpen o caos. Afirman os físicos que do caos, da desorganización do universo, naceu a terra. Velaquí o meu desexo, que a terra siga a nacer. Que non deixe de nacer nunca. Miñas donas e meus señores, moitas grazas.